

בה חריפות המרור.

**רבי אלעזר ברבי צדוק אומר:** החרוסת, מצוה היא, כי הוא זכר לטיט שעבדו בו ישראל במצרים.

**ובמקדש,** בזמן שבית המקדש היה קיים, היו מביאין לפניו גופו של פסח, את קרבן הפסח הצלוי.

### גמרא:

**אמר ריש לקיש:** זה שכתוב במשנה שאוכלים פעמיים חזרת, זאת אומרת: מצות צריכות כוונה! שצריך להתכוון בעשיית המצוה שהוא עושה את המעשה לשם מצוה, ואם לא, לא יצא.

ולכן בטיבול הראשון של החזרת, כיון:

א. **דלא בעידן חיובא דמרור הוא דאכיל ליה,** שהרי עיקר מצות מרור הוא רק לאחר אכילת מצה [ככתוב "על מצות ומרורים יאכלהו"].

ב. וגם לא בדרך עליו "על אכילת מרור", אלא **"ב"בורא פרי האדמה" הוא דאכיל ליה** כשאר ירקות לשם אכילה בלבד.

וכיון שיש לנו לומר **דילמא** [ודאי, תוס'] לא איכוון באכילה הראשונה לשם מצות אכילת מרור, הלכך, בעי למיהדר לאטבולי לחזור ולטבול, ולאכול שוב חזרת לשם מרור.

**דאי סלקא דעתך "מצוה לא בעיא כוונה"**, ואפילו לא נתכוין שהוא עושה לשם מצוה גם כן יצא ידי חובתו. אם כן, למה לך תרי טיבולי. והא טביל לה כבר חדא זימנא<sup>(15)</sup> באכילת ה"כרפס" ויצא בה ידי מצות אכילת

15. שיטת התוספות לעיל היא, שאפילו למ"ד מצוות אין צריכות כוונה. אבל אם מכוין בפירוש שאינו רוצה לצאת במצוה, אינו יוצא ידי חובתו, וכן כתבו התוספות במסכת סוכה [לט א ד"ה עובר], וקשה אם כן איך הגמרא מוכיחה מכאן שמצוות צריכות כוונה, אולי באמת מצוות אינן צריכות כונה, ובכל זאת אינו יוצא בטיבול הראשון, מפני שמכוין בפירוש לא לצאת? ומתרץ הקרבן נתנאל שריש לקיש סבר שזה דוחק לפרש את המשנה באופן שמכוין מפורש לא לצאת. והחזון איש בסימן קכ"ד מתרץ, שהוכחת הגמרא היא כך, שאם נאמר שמצוות אינן צריכות כוונה, אם כן יצטרך לכוין בפירוש שאינו חפץ לצאת ידי מצוה, וחכמים לא מתקנים תקנה שתהיה מבוססת על כך שיצטרכו לכוין כך, ומי שיטעה ולא יכוין כך, יברך ברכה לבטלה, ומזה שאנו רואים שחכמים תקנו שיאכל מרור משום היכר לתינוקות ושוב יאכלנו למצות

לאכול גם ממנה. ולפי זה, אין חיוב לאכול ממנה כזית. אולם יש פוסקים שסוברים להיפך, שברכת על אכילת מצה הולכת על השלימה, לכן צריך לאכול כזית גם ממנה. אולם, מעיר הביאור הלכה, שזה דבר מחודש שלא נמצא כמעט באף פוסק שצריך לאכול שני כזיתים, וגם הסברא קשה, שהרי מכוין גם בברכת המוציא וגם בברכת אכילת מצה על שתי המצות, ומדוע לא יוכל לצאת באחת מהן את שתי הברכות? וכתב בספר אורחות רבינו חלק ב' עמוד ע' שבעל הקהילות יעקב היה אוכל רק כזית אחד, חלקו מן השלימה וחלקו מן הפרוסה, ועוד כתב שם בעמוד ס"ו שלא היה מניס את כל המצה לפה בבת אחת, אלא היה אוכל כדרך אכילה שמכניסים לפה מעט מעט. וכל זה לדעת השלחן ערוך. והרי"ף פסק שלוקח רק שתי מצות, וכן דעת הרמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ח' הלכה ו'.

מרור! (16) ואף שאכל המרור לפני המצה, יצא בדיעבד.

ודחינן: ממאי? דילמא לעולם מצות אין צריכות כוונה, ובאמת יצא ידי חובת מרור באכילת החזרת בטיבול הראשון.

ורקאמרת: תרי טיבולי למה לי?

אמינא לך, כי היכי דליהוי היכירא לתינוקות שיתעוררו לשאול. ואף שיש כבר היכר בטיבול ראשון, מכל מקום, עושים עוד טיבול, כדי שיהא ההיכר חזק יותר.

וכי תימא, אם כן לישמענין שעושה טיבול ראשון בשאר ירקות ורק טיבול שני במרור. שהרי גם כך יש היכר לתינוקות שעושה שני טיבולים, ולמה נקט ששניהם בחזרת?

[ובשלמא אם מצות צריכות כוונה ניחא שאמר כך, כדי להשמיענו שאינו יוצא בטיבול הראשון ידי מצות מרור, הואיל ולא נתכוין לשם מצוה. רשב"ם].

הא לא קשיא.

כי אי אשמעינן שאר ירקות, הוה אמינא דוקא היכא דאיכא שאר ירקות הוא דבעינן תרי טיבולי. אבל כשיש לו חזרת לחודא, לא בעי תרי טיבולי, כי אז יוצא שהוא מקדים מצות אכילת מרור קודם זמנה [שהוא אחר אכילת מצה], ולא כדאי לעשות כן אף בשביל היכר לתינוקות.

קמשמע לן דאפילו כשיש לו רק חזרת בכל זאת בעינן תרי טיבולי, כי היכי דליהוי ביה היכירא לתינוקות.

ועוד קשיא לריש לקיש שאמר מצות צריכות כונה, הא תניא: אבלן את המרור כשהוא דמאי, יצא. כיון שדמאי מותר לעניים הרי הוא ראוי לו, שהרי יכול להפקיר נכסיו ויהיה עני.

אבלן בלא מתכוין, שלא התכוון לצאת ידי חובתו, יצא. (17)

מרור, מזה הוכיח ריש לקיש שמצוות צריכות כוונה.

16. הקרבן נתנאל מקשה לשיטת הרא"ש שבטיבול ראשון אין אוכלין כזית, אם כן איך הוכיח ריש לקיש שמצוות צריכות כוונה, אולי באמת מצוות אינן צריכות כוונה, והסיבה שלא יצא זה מפני שלא אכל כזית, אולם לשיטת הרא"ש קושיה זו לא קשה, כי דעת הרא"ש היא שמצות אכילת מרור מצד עצמה אינה צריכה כזית, ורק מחמת נוסח הברכה על אכילת מצה צריך לאכול כזית, וזוהי הוכחת ריש לקיש, שאם תאמר שמצוות אינן צריכות כוונה, יצא ידי מצות מרור בטיבול הראשון, ואפילו שהוא פחות מכזית.

17. דעת הראב"ד בהשגותיו על בעל המאור שאף על פי שבכל המצוות צריך כוונה ואם לא כיון לא יצא, במצוות של אכילה כמצה, יצא אפילו אם לא כיון, וכפי שמצאנו ש"מתעסק" בכל התורה פטור, חוץ מלגבי אכילת חלבים ועריות מפני שנהנה, ורואים שאף שנעשה הדבר בלי שום כוונה, אולם היות שנהנה נחשב הדבר לעשיה, וחייב להביא קרבן, כמו כן לגבי מצוות אף שבלי כוונה לא נחשב הדבר לעשיית מצוה, אולם במצוות של אכילה מכיון שנהנה, נחשב הדבר לעשייה ויצא ידי חובה. אבל אם בשעת אכילת המצה לא ידע כלל שזו מצוה, או שלא ידע שהיום פסח, בזה כתב הר"ן שאינו יוצא לכל הדעות ואפילו למ"ד מצוות אינן צריכות כוונה, וההסבר לכך כתב המשנה ברורה בסימן

**אכלן להצאין**,<sup>(18)</sup> שלא אכל את כל הכזית מרור בבת אחת, אלא חצי זית בפעם אחת

וחצי זית בפעם שניה, **יצא**. ובלבד שלא ישחא בין אכילה לחבירתה יותר מכדי

18. האחרונים מסתפקים בשיעור של כזית בכדי אכילת פרס, האם הוא מעיקר הדין, לכתחילה, שאפשר לאכול חצי זית ועוד חצי זית בתוך זמן זה והכל ייחשב לאכילה אחת, או שרק בדיעבד זה מועיל, אבל לכתחילה צריך לבלוע כזית שלם יחד. וכתב על כך בחידושי הגר"ח, שלכאורה מהגמרא בזבחים [ע א] משמע שזה דין לכתחילה, ואדרבה, אילולי החידוש של כדי אכילת פרס, היינו אומרים שמצטרף אפילו ביותר זמן, וההלכה באה להחמיר שרק בזמן הקצר של אכילת פרס האכילה מצטרפת, וההוכחה לכך, שהגמרא שם אומרת שנבלת עוף טהור כיון שזה חידוש היינו אומרים שטמא אפילו אם אכל כזית ביותר מכדי אכילת פרס, ואם נאמר שמעיקר הדין צריך לבלוע ביחד, וההלכה של כדי אכילת פרס באה להקל, אם כן לגבי נבלת עוף טהור, מדוע שייצטרף ביותר מכדי אכילת פרס, ואדרבה, היה צריך לומר כיון שזה חידוש, אם כן לא יטמא אלא בבת אחת. ומשמע שמעיקר הדין היה מצטרף אפילו ביותר מכדי אכילת פרס, וההלכה באה להחמיר שצריך בכדי אכילת פרס, ולכן סברנו שלגבי נבלת עוף טהור כיון שזה חידוש, אולי לא נאמרה ההלכה שצריך בתוך כדי אכילת פרס, ולענין הלכה כתב הגר"ח שנפסק בשולחן ערוך סימן תע"ה שלכתחילה צריך לבלוע שני כזית מצה בבת אחת. והביא על כך הגר"א ראייה מלשון הברייתא בדף קי"ד לגבי אכילת מרור, "אכלה לחצאין יצא", ולשון 'יצא' משמע בדיעבד, ולכתחילה צריך לאכול בבת אחת. וכן פסק שם המשנה ברורה בסעיף קטן ט' שיכניס לתוך פיו את שני הזיתים יחד וילעסם וירסקם, ואחר כך יבלע כזית שלם יחד, ואחר-כך יבלע השאר, ובדיעבד אם לא שהה מתחילת האכילה עד

תע"ה סעיף קטן ל"ז כיון שלא ידע כלל שהוא עושה מעשה המצוה. אבל אם ידע שהיום פסח ושזו מצה ולא רצה לאכול, והכריחו אותו גויים לאכול פסק השלחן ערוך שם שייצא ידי חובתו, אף שאין לו כוונה לצאת ידי המצוה, ואוכל רק מפני שמפחד שהגוי יהרגהו, בכל זאת יצא, ולמרות שאנו פוסקים להלכה שמצוות צריכות כוונה, וכאן לכאורה לא היתה כוונה, וההסבר כנ"ל שבמצוות של אכילה יוצא אף בלי כוונה, ומכל מקום כתבו הפוסקים שאם כיון במפורש להיפך שאינו רוצה לצאת, אינו יוצא ואפילו למ"ד מצוות אינן צריכות כוונה, אולם כל היסוד הזה שנוי במחלוקת, והביא המשנה ברורה בסעיף קטן ל"ד שהרבה ראשונים חולקים על זה, ואינם מחלקים בין מצוות אכילה לשאר המצוות, ולדעתם אם הכריחוהו גויים לאכול מצה או שאכל מצה ולא חשב לצאת ידי מצוה, לא יצא ידי חובתו, וגם לפי פסק השלחן ערוך שכפאוהו גויים ואכל מצה יצא ידי חובתו, מסתפק הפרי מגדים מה הדין בכפאוהו ואכל מרור, שבזה לכאורה לא שייכת הסברה שנהנה, דאדרבה המרור מר ומזיק, [וימתוך יסוד דברי הראשונים שדימו אכילה בלי כוונה במצוה למתעסק בחלבים, מקשה הקובץ שיעורים על רבי עקיבא איגר המחדש שדין מתעסק זה רק לגבי פטור מקרבן, אבל אין זה נחשב שכלל לא עבר עבירה, שבשלמא אם נאמר שמתעסק זה פטור מוחלט וכלל לא נחשב לעשייה ובכל זאת בחלבים חייב, רואים שהנאה הופכת מעשה שלא מתייחס לאדם למתייחס, אולם אם מתעסק נחשב שעבר עבירה ורק פטרה אותו התורה מקרבן, ובחלבים כיון שנהנה חייב קרבן, איך אפשר להוכיח מזה למצוות בלי כוונה שלא נחשב מצוה, ובמצוה של אכילה יחשב כוונה]

לתינוקות, כמו שאמרנו במתניתין, ומה עדיף רבי יוסי ממתניתין?!

ומתריצין: אם כן, שהוא רק מדרבנן, ובשביל היכר לתינוקות מאי "מצוה"? והיה לו לרבי יוסי לומר "מביאין לפניו". ומזה שאמר "מצוה" משמע שהוא מצוה מן התורה לקיים מצות מרור.

שמע מינה שרבי יוסי סובר מצות צריכות כוונה.

והוינן בה: מאי "שני תבשילין" האמורים במשנתנו ובברייתא דלעיל. איזה תבשילים הם?

אמר רב הונא: פילקא, תבשיל מתרד, וארוזא, ותבשיל מאורז. כלומר, אפילו תבשילים שכאלו, וכל שכן תבשילים ממיני בשר.

רבא הוה מיהדר היה מחזר דוקא אפילקא

אכילת פרס<sup>(19)</sup> [שהוא שיעור זמן אכילת שלש או ארבע ביצים].

הרי מפורש בברייתא שמצות אין צריכות כוונה?

ומתריצין: תנאי היא, שמצינו תנא אחד הסובר שמצות צריכות כוונה וריש לקיש סובר כמותו.

דתנאי: רבי יוסי אומר: אף על פי שטיבל בחזרת בטיכול ראשון, כי לא היו לו שאר ירקות מצוה להביא לפניו עוד פעם חזרת, וחרוסת, ושני תבשילין, כדי לקיים מצות מרור, לפי שלא יצא באכילה הראשונה, שהרי לא נתכוין לשם מצוה, ומצות צריכות כוונה.

והוינן בה: ואכתי ממאי שרבי יוסי סבר מצות צריכות כוונה? דילמא קסבר רבי יוסי מצות אין צריכות כוונה. והאי דבעינן תרי טיבולי — כי היכי דתיהוי היכירא

אכילת פרס שלא יצטרפו האכילות יחדיו, גם כן שיעורו שבע וחצי דקות, אולם החתם סופר החמיר לענין יום כפור שימתין תשע דקות [ויכך נוהגים לכתחילה] ולאידך גיסא כתב החתם סופר בחלק ו' סימן כ"ג שלענין אכילת מצה צריך להחמיר לאוכלה בתוך שתי דקות, בשדי חמד הביא בשם הצמח צדק ששיעורו שלש דקות וכן מובא בשם החזון איש וכן דעת המרחשת והאגרות משה, ולמעשה נקטו הפוסקים שהזמן הוא ארבע דקות וכתב בספר שיעורין של תורה, שמכל מקום ראוי להחמיר לאכול הכזית בתוך שתי דקות, אולם יש להעיר שחלק מהפוסקים הנ"ל אמרו את הזמן לפי גודל הכזית הקטן, ולנוהגים להחמיר ולאכול כזית כפול בגודלו, גם משך הזמן משתנה.

סופה יותר מכדי אכילת פרס יצא, וכן לגבי שתיית היין פסק בסימן תע"ב סעיף קטן ל"ד שלכתחילה נכון לשתות את רוב הרביעית בבת אחת. אך עיין בביאור הלכה שם, שדן בארוכה מהו המקור של הבית יוסף שפסק כן, כי בפשטות ומן המשתמע מרוב הראשונים, אין כל ענין לאכול את שני הכזיתים של המצה בבת אחת!

19. בשיעור תוך כדי אכילת פרס, ישנן דעות רבות. הבכורי יעקב והיצחק ירנן נקטו שזה שבע דקות ומחצה בין לקולא ובין לחומרא כלומר, שאפשר להקל ולאכול כזית של מצה עד שבע וחצי דקות, וכמורכב ביום כפור מי שאוכל ושותה בשיעורים, וצריך להמתין כל פעם כדי

שלוקחם לטיבול ראשון, מברך **אשאר ירקות "בורא פרי האדמה"**, שהרי אסור ליהנות מהעולם הזה בלא ברכה, **ואכיל**, ומתכוין לפטור בברכה זו גם את המרור שלאחר מכן.

והדר, מברך **"על אכילת מרור"** על החזרת שאוכל אחר המצה לשם מצות מרור **ואכיל**.

אבל **היבא דליבא אלא חסא**, ואוכלה גם לטיבול ראשון וגם לטיבול שני, מאי? אימתי יברך **"על אכילת מרור"**.

אמר **רב הונא**: מברך מעיקרא אמרור בטיבול הראשון [שאינו אלא לשם היכר לתינוקות] **"בורא פרי האדמה"**, **ואכיל**. ולבסוף, כשהוא אוכל את החסא לשם מצות מרור, מברך עליה **"על אכילת מרור"**, **ואכיל**.

מתקיף לה **רב חסדא**: וכי לאחר שמילא **קטו-א** כריסו הימנו מהמרור בטיבול ראשון, חוזר ומברך עליה? והרי כבר יצא ידי מצות אכילת מרור באכילה הראשונה?!

אלא, אמר **רב חסדא**: מעיקרא, מברך עליה **"בורא פרי האדמה"** ו"על אכילת מרור", **ואכיל**.

ולבסוף, **אכיל אכילת חסא בלא ברכה**, שאינה אלא בשביל היכר לתינוקות.

**בסורא עבדי כרב הונא**.

ורב ששת בריה דרב יהושע עביד כרב חסדא.

**וארוזא**, אף על פי שיכול גם לצאת בשאר מיני תבשילים, הואיל ונפיק מפומיה דרב הונא! ובשביל חיבתו לרב הונא עושה כן, כדי להראות שהלכה כמותו, שאפשר גם בסלקא וארוזא.

אמר **רב אשי**: שמע מינה מדרב הונא שאמר מבשלים אורז בפסח ואין בזה חשש חמץ: לית דחייש להא דרבי יוחנן בן נורי, דלהלן.

דתניא: **רבי יוחנן בן נורי אומר**: אורז, מין דגן הוא, וחייבין על חימוצו, אם נתחמץ ואכלו בפסח, הוא חייב עליו כרת.

ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח, שאם עשה מהאורז מצה, ואכלה בלילה הראשון, יצא ידי חובת מצה.

חזקיה אומר: אפילו דג וביצה שעליו, שהיו רגילין למרוח ביצה על הדג. ואף על פי שזה דומה לתבשיל אחד, מכל מקום יצא בכך חובת שני תבשילים.

**רב יוסף אומר**: צריך שני מיני בשר: אחד זכר לקרבן פסח, ואחד זכר לקרבן חגיגה, (20) שהיו מביאים בערב פסח יחד עם הקרבן פסח, כדי שהפסח יהיה נאכל על השובע.

**רבינא אומר**: אפילו גרמא ובישולא חתיכת בשר ומרק שהתבשל בו, גם כן נחשבים לשני תבשילים.

ועתה דנה הגמרא בדין הברכה באכילת מרור.

זה פשיטא, היבא דאיבא שאר ירקות

20. כתב בשולחן ערוך סימן תע"ג סעיף ד' מביאין לפני בעל הבית קערה שיש בה שלש